

Debat

Rapporter om naturgenopretning svigter trækfuglene

Aldrig før har der været så meget fokus på at vende århundreders nedgang for natur og biodiversitet i Danmark og globalt. Stærke forskningsmiljøer på både Københavns og Aarhus universiteter har i de senere årtier skabt et helt anderledes fagligt grundlag for prioriteringen af naturforvaltningen, og politisk er der fulgt op med en langt større indsats fx i form af konvertering af 70 000 ha af statens produktions-skov til urørt skov og vedtagelsen af EU-målsætninger om 30 % beskyttet land- og havareal på Europæisk niveau, hvoraf en tredjedel skal være strengt beskyttet. Senest har EU nærmest mirakuløst fået vedtaget en naturgenopretningsforordning, som bl.a. pålægger de enkelte medlemslande at genoprette 20 % af alle deres degraderede naturtyper.

For at kvalificere indsatsen herhjemme har regeringen nedsat et Biodiversitetsråd, der indtil nu har udgivet to digre årsrapporter med forslag til at prioritere indsatsen for sikring af Danmarks natur og biodiversitet. Dem følger Center for Makroøkologi, Evolution og Klima (CMEK) ved København Universitet op med rapporten *Mere, bedre og større natur i Danmark*. Dette gøres ved at analysere data for en lang række arters geografiske forekomst mhp. at udpege områder, der potentielt kan skabe store, sammenhængende naturområder. Tilgangen er den indlysende, at flere arter og stærkere populationer følger af større arealer med natur.

Der arbejdes med en prioritering af arealerne ud fra forekomsterne af næsten 3000 arter af planter, svampe, insekter og hvirveldyr – herunder ynglefuglene fra DOFs atlasundersøgelser – som angiveligt repræsenterer Danmarks biodiversitet. For fuglene tages der udgangspunkt i ynglefugle, dvs. trækfuglebestande indgår ikke. Det gør de heller ikke i tre tilsvarende rapporter fra biodiversitetsforskerne ved Institut for Ecoscience ved Aarhus Universitet (DCE; se referencerne).

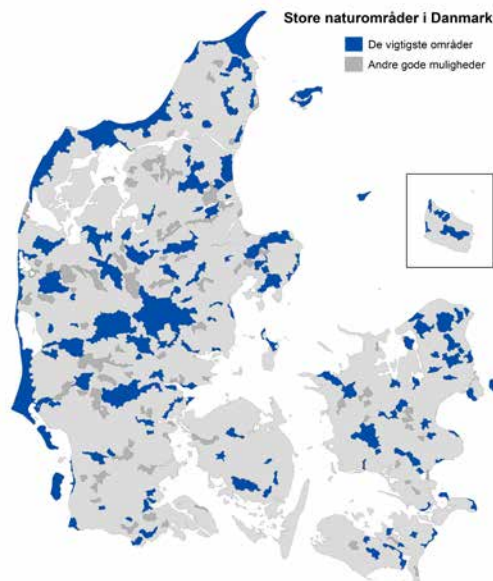
Blandt de mange arter prioriteres "Sjældne" arter defineret som de 25 % mindst udbredte arter inden for hver hovedgruppe (hvor fugle hører under hvirveldyr, dvs. ikke anskues særskilt). Rapporten nævner, at "sjældne arter vil, alt andet lige være i størst risiko for at forsvinde fra Danmark". "Truede" arter omtales i en tabel, men derudover ikke i metoden.

Der tages udgangspunkt i eksisterende natur, dvs.

at arealer, der tidligere har rummet vigtig natur, ikke er en del af grundlaget. Dette fører tydeligvis til en bias til fordel for eksisterende skovarealer, mens fx drænede og inddigede vådområder ikke tilgodeses. Rapporten baseres således ikke på en vision for Danmarks natur, der indeholder genskabelse af tidligere naturområder, men snarere en kost-effektiv optimering ud fra eksisterende arealer.

Metoden udpeger 239 mulige, større arealer, hvoraf 149 indgår i et hovedscenarie. Kortet viser fordelingen. Bemærk her hvor få arealer der er udpeget i Østdanmark uden for Nordsjælland, og hvor få arealer der findes i områder med strandenge, øer og kystnære vådområder. Danmark har fx 79 % af den 'kontinentale' type af strandeng, som vi har ansvaret for at beskytte, men det indgår ikke.

Hovedscenariet (149 af de mulige 239 større arealer) dækker kun 66 % af Natura 2000-områdernes areal på land, men Natura 2000 udgør omvendt 65

Kort over de 239 muligheder for at etablere store sammenhængende naturområder, som identificeres og analyseres i rapporten. I rapportens hovedscenarie udpeges 149 af områderne som de vigtigste for biodiversiteten (blå), hvis flest mulige arter skal tilgodeses i en prioriteret indsats. De øvrige store områder (grå) vil kunne sikre biodiversiteten yderligere.

% af den eksisterende natur i hovedscenariet; 19 % af potentielt nye. Det nævnes, at "et flertal af Natura 2000-områderne i den sydligste del af Danmark ikke indgår i de udpegede områder. Hertil er de fleste Natura 2000-områder for små, mens andre har for meget landbrug eller er for irregulært udformede." Dem med landbrugsarealer er typisk marker med internationalt betydningsfulde forekomster af gæs, gulnæbbede svaner og Hjejler!

Tilsammen svarer den eksisterende og potentielle nye natur i hovedscenariet til ca. 16 % af Danmarks landareal, stigende til 20 %, hvis alle de mulige store områder implementeres fuldt ud. Hvis man hertil lægger Natura 2000-områder uden for de store områder, nås et naturareal på 22 % af landarealet, forudsat at de relativt store arealer med dyrket skov og landbrug i Natura 2000 udtages til natur. Hvis vi til sidst medregner al resterende eksisterende natur i form af § 3-arealer uden for de store naturområder, nås et areal på godt 1 mio. hektar potentiel natur, svarende til 25 % af Danmarks landareal. For at nå op på EU's mål om 30 % beskyttet natur skal lavbundsjord og ekstensiv drevne landbrugsarealer medtages.

Udvælgelse af områderne har taget afsæt i, hvor større, eksisterende natur (typisk skove eller større,

lysåbne arealer) findes, og hvor der med udgangspunkt i disse kan skabes (endnu) større, sammenhængende områder. Dette fører til et fravalg af lokale økosystemer af kystnære enge og vådområder samt øer, idet disse hver for sig er for små. Historisk vigtige områder for biodiversitet (her tænkes særligt på vådområder) prioriteres som nævnt ikke.

Med denne fremgangsmåde for at regne sig frem til, hvordan det danske mål for at nå kravene til 30 % arealer med beskyttet natur kan realiseres, så er konsekvensen, at en stor del af eksisterende Natura 2000-områder, specielt de kystnære, ikke anvendes som udgangspunkt for at skabe større områder. Det bliver primært eksisterende skovområder, der anvendes til dette.

Det betyder, at analyserne går helt galt for trækfugle og andre migrerende arter. For hvor vi kun har 3-4 globalt truede fuglearter, der yngler her i landet, så har vi internationalt betydningsfulde raste- og vinterforekomster af 92 flyway-bestande fordelt på 63 vandfuglearter på 92 lokaliteter.

Der er således behov for en anderledes vision og tilgang, hvor historiske arealer og vægtning af gendannelse af inddigede områder, samt prioritering af trækfugle kunne føre til en mere meningsfuld prio-

Millioner af vandfugle, der kommer fra yngleområder, som strækker sig fra arktisk Canada i vest til langt ind i Sibirien, er afhængige af danske vådområder for deres hele eksistens. Men de forbigås så godt som fuldstændigt i biodiversitetsforskerens prioritering af naturbeskyttelse herhjemme. Foto: Aage Matthiesen, Sangsvaner og en Pibesvane i Ribemarsken.

ritering af arealerne. Rapportens prioritering ville således aldrig have ført til naturgenopretningen af Skjernådeltaet eller de mange andre naturgenoprettede vådområder.

Man kan indvende, at fuglene kun er en lille del af biodiversiteten, men spørgsmålet er, om ikke Danmarks unikke ansvar for de mange millioner rastende og overvintrende vandfugle fra yngleområder så langt væk som arktisk Canada i vest til langt ind i Sibirien i øst ikke er mindst lige så stort som for langt, langt hovedparten af de 'danske' arter, der er vidt udbredte i store dele af Eurasien?

Der er således et presserende behov for, at der udarbejdes en tilsvarende grundig analyse af behovet for bedre beskyttelse af vores vådområder og ikke mindst en prioritering af potentielle områder for naturgenopretning af drænedede og inddigede vådområder.

Biodiversitetsrådet og CMEK-rapporten negligerer altså 'halvdelen' af Danmarks internationale såvel som nationale ansvar for beskyttelse af Danmarks natur og biodiversitet. Ja, man kan gå et skridt videre og fremføre, at disse institutioner kun behandler en tredjedel af Danmarks naturbeskyttelses-problematik, for natur- og biodiversitetsbeskyttelse handler ikke kun om sjældne arter i beskyttede områder. Mangfoldigheden af landskabstyper (økosystemer) indgår også sammen med genetisk variation. De 70-80 % af vores land- og havarealer, der ikke opnår beskyttelse, skal ikke være naturmæssigt ørkner, men sikres et rimeligt naturindhold, hvad enten det er produktions-skov, agerland eller bebyggede områder og anden infrastruktur. Og opnåelse og fastholdelse af et vist naturindhold i landbrugslandet bliver nok væsentligt vanskeligere end at sikre arterne i den beskyttede natur.

Der er helt sikkert tale om væsentlige bidrag både fra Biodiversitetsrådet, DCE og CMEK, men de kan ikke stå alene i relation til beskyttelsen af den samlede natur og biodiversitet i Danmark.

*Hans Meltofte,
formand for Naturpolitisk Udvalg i DOF*

Referencer

- Biodiversitetsrådet 2022: Fra tab til fremgang – beskyttet natur i Danmark i et internationalt perspektiv.
 Biodiversitetsrådet 2023: Mod robuste økosystemer – anbefalinger til en dansk lov om biodiversitet.
 Brunbjerg, A.K., J. Bladt, C. Fløjgaard & R. Ejrnæs 2023: Prioritering af biodiversitet ved udtagning og genopretning af kulstofrige lavbundsjord. – Videnskabelig rapport fra DCE

nr. 544.

- Ejrnæs, R., J. Bladt & C. Fløjgaard 2022: Potentialet for at reservere 30 % af landarealet til beskyttede og strengt beskyttede områder i Danmark. – Videnskabelig rapport fra DCE nr. 507.
 Fløjgaard, C., J. Bladt & R. Ejrnæs 2017: Naturpleje og arealstørrelser med særligt fokus på Natura 2000 områderne. – Videnskabelig rapport fra DCE nr. 228.
 Petersen, A.H., B. Hasler, T. Laage-Thomsen, M. Termansen & C. Rahbek 2024: Mere, bedre og større natur i Danmark. – Center for Makroøkologi, Evolution og Klima, Københavns Universitet.

Svar fra rapportens hovedforfattere

Hans Meltofte (HM i det følgende) fremfører i dette nummer af DOFT en række kritik- og opmærksomhedspunkter rettet mod rapporten *Mere større bedre natur i Danmark* udsendt i foråret 2024 af Center for Makroøkologi, Evolution og Klima på Københavns Universitet. I rapporten præsenteres en omfattende databaseret analyse af, hvor i Danmark der med fordel kan etableres store samlede naturområder som et helt centralt virkemiddel i forhold til at vende mange års tab af biodiversitet til fremgang. Som hovedforfattere til rapporten sætter vi pris på opmærksomheden. HM's indlæg er et udtryk for netop den debat om den danske naturindsats, som vi håber på, at rapporten vil skabe og meget gerne kvalificere. Vi finder dog anledning til at kommentere HM's indlæg set i forhold til rapportens præmisser og resultater.

Helt overordnet kritiserer HM, at hensynet til Danmarks trækfugle ikke vejer tungt nok i rapportens analyser. Han kritiserer, at trækfugle ikke indgår direkte i analysernes prioriteringsgrundlag, at deres habitater i form af især eksisterende strandenge og drænedede vådområder (bl.a. derfor) ikke prioriteres i tilstrækkelig grad. Mere polemisk fremføres det også, at analysen kun behandler "en tredjedel af Danmarks naturbeskyttelses-problematik" samt, at der er "behov for en anderledes vision og tilgang" og "en mere meningsfuld prioritering af arealerne".

Lad os starte med de sidste. Vores rapport lægger op til, at 15-20 % af Danmarks areal kan udlægges som store sammenhængende velforvaltede naturområder – samtidig med, at naturen uden for områderne tilgodeses og udvikles. Det er i vores øjne en stærk og ambitiøs vision! Vi fastholder også, at rapportens store naturområder vil kunne tilgodeses en meget stor del af den danske biodiversitet – på tværs af landet, på tværs af arter og artsgrupper, og på tværs af naturtyper og levesteder. Det viser vores analyser baseret på udbredelsen af næsten 3000 arter

af dyr, planter og svampe. Og det gælder langt hen ad vejen også trækfuglene. Trækfuglenes ynglepladser indgår, imens det er korrekt, at rasteområder for trækfugle ikke indgår i direkte i prioriteringsgrundlaget. Rapporten fokuserer bredt på alle arter i Danmark, uden et særligt hensyn til trækfugle i sig selv. Trækfuglene er til gengæld noget af det, der er mest fokus på i bl.a. EU's Fuglebeskyttelsesdirektiv og Ramsar-konventionen. Derfor er trækfugle allerede i dag meget mere i fokus end stort set alle andre organismegrupper, ikke mindst når man betragter, hvor og hvordan Danmarks eksisterende naturbeskyttelsesområder er udpeget.

HM mener også, at rapporten ikke baseres på "en vision for Danmarks natur, der indeholder genskabelse af tidligere naturområder". Til det vil vi blot understrege, at rapporten peger på mulighederne for at omlægge mellem 450 000 og 600 000 ha landbrug og dyrket skov til natur (svarende til 10-14 % af landet). Det ville i givet fald omfatte udlægning af urørt skov i stor skala, genetablering af åbne naturtyper, eventuelt med græsning, samt genopretning af naturlig hydrologi på store arealer. Det må i høj grad betragtes som genskabelse af tidligere naturområder.

HM påpeger også, at der i analyserne indgår få arealer i Østdanmark uden for Nordsjælland. Det er til dels rigtigt, men følger til gengæld også af selve grundpræmisserne for analyserne, nemlig at der fokuseres på mulige store naturområder (over 500 ha), og at disse bedst og mest omkostningseffektivt skabes, hvor der er mest natur i dag. Herved demonstrerer vi de mange konkrete muligheder, der er for (omsider) at følge mere end 20 års videnskabelige anbefalinger om at etablere store naturområder for at bevare og fremme biodiversiteten.

HM fremfører også, at strandengene, især de "kontinentale", ikke tilgodeses. Det er ikke korrekt. I analyserne indgår langt de fleste større områder med strandeng og kystnære vådområder som eksempelvis Vejlerne, Tipperne, Skallingen, Fanø og Rømhø samt Læsø, Saltholm, Vestamager og Ulvshale i den kontinentale biogeografiske region, samt en lang række mindre strandengsarealer. Tilsammen dækker rapportens store områder 62 % af landets strandengsareal (registreret ift. Natura 2000), og størstedelen prioriteres i rapportens hovedscenarie. Yderligere 9 % af strandengene indgår i de supplerende arealer, der også peges på i rapporten. De tilsvarende tal for de kontinentale strandenge alene er 48 % af disse i

de store områder plus 16 % i de supplerende arealer. Strandengene ignoreres altså langtfra.

Rapportens hovedfokus og grundpræmis er som sagt at udpege og prioritere konkrete muligheder for at etablere store sammenhængende naturområder i Danmark for alle danske arter. Vi mener, at rapporten herved bidrager til et solidt databaseret udgangspunkt for en national arealplanlægning med fokus på biodiversitet. Det betyder dog ikke, at rapportens store naturområder kan stå alene. Af samme årsag udpeges i rapporten også relevante supplerende arealer uden for områderne ud fra en analytisk tilgang. Vi diskuterer også en række mulige tiltag uden for områderne, herunder en særlig indsats for at øge naturarealet i de sydligste egne af landet samt fokus på bl.a. ådale og kulstofrige lavbundsjord, hvor det giver mest mening, samt omlægning af produktionsarealer i Natura 2000-områder. I den sammenhæng kan vi godt medgive HM, at der kan være behov for supplerende biologiske analyser, som kan guide den indsats – og fx også bidrage til at sikre det fornødne hensyn til trækfuglene. Det bør dog ikke forsinke, at indsatsen for landets biodiversitet forøges væsentlig ud fra det allerede foreliggende vidensgrundlag.

Overordnet set, synes HM at bekymre sig for, at fokus på skov og store naturområder kan resultere i en nedprioritering af landets øvrige natur. Det bør ikke ske; så langt er vi enige. Omvendt er det ekstremt vigtigt, at fokus på Danmarks små naturområder og fx udtag af små spredte lavbundsjord – samt trækfugle ved kysterne – ikke sker på bekostning af indsatsen med at skabe store sammenhængende naturområder generelt. Fokus har i årtier været på de små naturområder og særlige organismegrupper som fx trækfuglenes rastepladser. Det kan tilmed argumenteres, at dette har været en medvirkende årsag til, at den danske biodiversitet, helt generelt og på tværs af alle artsgrupper, har det dårligt. Bedømt ud fra årtiers naturforvaltning og – helt aktuelt – det manglende fokus på biodiversitet i 'den grønne trepart' frygter vi således mere, at en seriøs satsning på store sammenhængende naturområder fortsat må vige for små naturprojekter, der ifølge al faglig viden (se fx Biodiversitetsrådets årsrapporter 2022 og 2023) ikke vil kunne sikre den danske biodiversitet.

Anders Højgård Petersen, specialkonsulent og Carsten Rahbek, professor og centerleder, Center for Makroøkologi, Evolution og Klima, Københavns Universitet

Biodiversitetsrådet har samlet anbefalingerne

Ti dage før materialet til nærværende nummer af DOFT skulle sendes til trykkeriet, udsendte Biodiversitetsrådet et notat med et *Samlet udgangspunkt for at skabe store, sammenhængende naturområder i Danmark*. Ved at kombinere analyserne fra DCE, CMEK og Rådet selv når man op på forslag til de 30 % af Danmarks landareal, som i henhold til både FN's biodiversitetskonvention og EU's biodiversitetsstrategi skal være beskyttet i 2030. Her indgår områder med internationalt betydningsfulde forekomster af trækfugle stadig ikke, selv om de egentlige naturområder i Natura-områderne er med, men altså stadig ikke fx gåse-, svane- og hjejlerastpladserne. Disse arealer er en udfordring for naturbeskyttelsen, da de ikke er natur, men stadig er truede af forskellige former for udnyttelse, såsom vindmøller, solceller og

majstyrkning, der er i konflikt med fuglenes brug af områderne.

For ynglefuglene i landbrugslandet er EU's Naturgenopretningsforordning kommet os til hjælp, idet den pålægger medlemslande, der som Danmark historisk set har stærkt reducerede bestande af agerlandsfugle, bl.a. ved etablering af brakjord og småbiotoper at øge bestandsindeksene for disse med 10 % i 2030, 20 % i 2040 og 30 % i 2050 målt i forhold til 2025. Nu mangler vi så bare, at der også sker noget ude i den virkelige verden. – Og at det inden længe også bliver havets tur.

Hans Meltofte

Biodiversitetsrådet 2024: Samlet udgangspunkt for at skabe store, sammenhængende naturområder i Danmark.